

Examensarbete
Våren 2008
Läraryrket

Speciella nog att särbehandlas?

Läraryrket
Läraryrket

Författare: Åsa Persson
Handledare: Sven-Åke Nordström
www.hkr.se

Speciella nog att särbehandlas?

Lärarstudenters syn på särbegåvade elever

Abstract

Uppsatsen ämnar undersöka hur lärarstudenter upplever särbegåvade elevers situation i skolan, samt hur lärarstudenter menar att dessa elever ska hanteras i skolan, med fokus på behov av extra stöd utöver den ordinarie undervisningen. Frågorna grundas i forskning som visar att särbegåvade barn och elever ofta kräver en delvis annorlunda pedagogik och särskild uppmärksamhet i skolan för att inte tappa sina förmågor eller sin lust att lära. En kvantitativ undersökning har gjorts i vilken nästan 400 lärarstudenter bedömt åtta påståenden om särbegåvade elevers situation i skolan. Resultaten visar att lärarstudenterna till stor del är positivt inställda till särskilt stöd för särbegåvade elever. Dock upplever de delvis att de saknar den kunskap det krävs för att tillgodose de särbegåvade elevernas i deras kunskapsutveckling i skolan. Slutligen visar undersökningen att en överväldigande majoritet av lärarstudenterna upplever att lärarutbildningen brister vad gäller fokusering på området om särbegåvning.

Nyckelord: särbegåvade elever, särskilt stöd, kunskapsutveckling, ZPD, den närmsta utvecklingszonen

Innehåll

1. Inledning	sid. 5
2. Syfte	sid. 6
3. Forskningsbakgrund	sid. 7
3.2 Definition av begrepp	<i>sid. 7</i>
3.2.1 Särbegåvad	<i>sid. 8</i>
3.2.2 Den närmsta utvecklingszonen	<i>sid. 9</i>
3.1 Särbegåvning som fenomen	<i>sid. 10</i>
3.3 Särbegåvning i skolan	<i>sid. 14</i>
3.4 Elevens utveckling enligt ett sociokulturellt perspektiv	<i>sid. 18</i>
4. Problemprecisering	sid. 19
5. Metod	sid. 20
6. Resultat och analys	sid. 24
6.1 Första påståendet:	
<i>Särbegåvade barn/elever får ofta inte tillräckligt med stimulans och utmaning inom ramen för den ordinarie undervisningen.</i>	<i>sid. 26</i>
6.2 Andra påståendet	
<i>Särbegåvade barn/elever kan ha behov av extra undervisningsstöd i skolan, det vill säga stöd utanför ramen för den ordinarie undervisningen.</i>	<i>sid. 27</i>
6.3 Tredje påståendet	
<i>Särbegåvade barn/elever är ofta mer motiverade och självgående vad gäller skolarbetet än andra barn/elever.</i>	<i>sid. 28</i>
6.4 Fjärde påståendet	
<i>Särbegåvade barn/elever kan ofta ta större ansvar för sin kunskapsutveckling än normalbegåvade barn/elever.</i>	<i>sid. 29</i>
6.5 Femte påståendet	

<i>Särbegåvade barn/elever har redan ett försprång i och med sin utvecklade lärandeförmåga. Därför vore extra undervisningsstöd för dem orättvist gentemot de normalbegåvade barnen/eleverna.</i>	<i>sid. 30</i>
6.6 Sjätte påståendet	
<i>Jag känner att jag har den pedagogiska kunskap som krävs för att som lärare tillgodose de särbegåvade barnens/elevernas utveckling i skolan.</i>	<i>sid. 31</i>
6.7 Sjunde påståendet	
<i>Särbegåvade barn/elever är ett ämne som har diskuterats under min tid på lärarutbildningen.</i>	<i>sid. 32</i>
6.8 Åttonde påståendet	
<i>Särbegåvade barn/elever är ett ämne som borde diskuteras mer inom ramen för lärarutbildningen.</i>	<i>sid. 33</i>
7. Diskussion	sid. 34
8. Slutsatser	sid. 37
9. Sammanfattning	sid. 38
10. Referenser	sid. 39
11. Bilagor	sid. 41
<i>11.1 Bilaga 1. Följebrevet</i>	<i>sid. 41</i>
<i>11.2 Bilaga 2. Enkätfrågorna</i>	<i>sid. 41</i>
<i>11.3 Bilaga 3. Enkäten med svar</i>	<i>sid. 42</i>
<i>11.4 Bilaga 4. Lärarstudenternas kommentarer</i>	<i>sid. 47</i>

1. Inledning

Under min första praktikperiod som lärarstudent undervisade jag en sjundeklass i svenska. Eleverna hade över lag goda omdömen, men min mentor pekade ut en pojke som särskilt begåvad. Jag hade redan lagt märke till honom, sett att han ofta gick ensam på rasterna och förstått att han var utanför i klassens gemenskap. Enligt min mentor var problemet att han redan låg så pass långt fram i sin intellektuella utveckling att svenskundervisningen inte gav honom någonting. Hans familj skilde sig från de flesta av hans klasskamraters. Hans far hade en ansvarig position på ett av landets största universitetsbibliotek och pojken fick stark intellektuell stimulans hemifrån. För en sjundeklasselev som diskuterar litteratur och språk vid köksbordet varje kväll kommer den vanliga svenskundervisningens utmaningar att te sig torftiga. Min handledare, väl medveten om situationen, tillät ofta pojken att sysselsätta sig själv under lektionstid. I regel satt han och läste egna medtagna romaner under klassgenomgångarna. De gånger han fick frågor av mig eller min handledare svarade han på ett sätt som tydligt visade hur enkla han tyckte att de var.

Situationen gjorde mig frustrerad och gav mig dåligt samvete. Pojken hade lika stor rätt till och lika stort behov av utvecklande undervisning som hans klasskamrater, men fick det inte. Diskussionerna i klassrummet rörde saker han redan kunde; klasskamraternas kunskapsnivå i svenska låg långt under hans. Istället lämnades han att tillgodose sina egna behov. Det som borde ha varit lärarens ansvar blev hans eget.

De särbegåvade elevernas situation i skolan debatteras inte i närheten så flitigt som de svaga elevernas situation. Särbegåvning och excellens är traditionellt och internationellt politiskt laddade frågor. Ur svenskt perspektiv är de ibland svåra att hantera inom ramen för den likvärdighet vi vill ska präglade skolan. Ledordet för dagens skola, den som stöds av Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94 (Skolverket 2006b), och Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf94 (Skolverket, 2006a), är ”en skola för alla.” Här borde rimligtvis också de särskilt begåvade eleverna räknas in. Skolans styrdokument, skollagen och läroplanerna, nämner specifikt svaga elevers rätt till det stöd

de behöver för att nå målen. De framstående elevernas behov nämns däremot inte alls. För lärare och skolläda, som har styrdokumentet att följa, blir det därför inte självklart att urskilja dessa elever, långt mindre att lägga särskilda resurser på dem. Ett resultat av denna negligering blir att de allra duktigaste eleverna förbises i den skola som ska fostra morgondagens vuxna.

2. Syfte

Syftet med denna studie är att ge lärarstudenters syn på dels särbegåvning som fenomen och dels hur särbegåvade elever bör bemötas i undervisningssammanhang i skolan.

Vidare kommer särbegåvning som fenomen i "en skola för alla" att diskuteras. Frågan är vilken plats de särbegåvade eleverna ges och bör ges i den svenska skolan. Utifrån hur lärarstudenterna upplever situationen och vilka förändringar skolan ligger inför, kan vi säga något om hur de särbegåvade elevernas situation kommer att te sig i framtidens skola.

Det är läraren som spenderar mest tid med eleverna i skolan. Det är läraren som är ansvarig för att eleven når så långt han eller hon kan inom ramen för sin kunskapsutveckling. För att tillgodose de särbegåvade elevernas behov krävs att läraren dels kan urskilja dem i klassrummet och dels vet något om särbegåvning som fenomen. Därtill bör läraren känna till vilket stöd de särbegåvade eleverna är i behov av och hur detta ibland skiljer sig från det som tillgodoser de svagas likväl som genomsnittselevens behov.

De frågeställningar uppsatsen bygger på är:

- Hur menar lärarstudenter att de särbegåvade eleverna behandlas i undervisningssammanhang i skolan?
- Hur menar lärarstudenter att de särbegåvade eleverna bör hanteras i undervisningssammanhang?

- Hur uppfattar lärarstudenter att särbegåvade elever bör få sina behov av undervisning och stöd tillgodosedda i skolan?
- Upplever lärarstudenterna att de besitter eller under utbildningen fått verktyg att utveckla den kompetens som krävs för att arbeta med särbegåvade elever i skolan?

3. Forskningsbakgrund

Forskningen om mänsklig intellektuell kapacitet dras på många sätt med en mörk och olustig historia. Genom vetenskapens historia har prestationsförmåga satts samman med bland annat etniskt ursprung, hudfärg och samhällsklass (Axelsson, 2007). Många, enligt dagens syn sätt, avskyvärda experiment har gjorts. Många människor har förnedrats och förtryckts i vetenskapens namn. Idén om den ariska människans både fysiska och psykiska överlägsenhet fick under 1900-talet ödesdigra konsekvenser. Idag ter sig de rasbiologiska idéerna obegripliga och djupt oetiska (Lindkvist, 1997).

Dagens forskning arbetar utifrån helt andra antaganden. Idag vet vi att den intellektuella kapaciteten hos en individ varken beror på etnicitet eller klasstillhörighet. Däremot är prestationsförmågan en produkt av både genetiska och sociala faktorer. Detta gör att barn som växer upp i stimulerande miljöer ofta har ett försprång i jämförelse med dem som inte haft samma förutsättningar. På så sätt är den förmåga som kallas för särbegåvning inte alltid rättvist fördelad mellan olika samhällsgrupper (Winner, 1999).

3.1 Definition av begrepp

All forskning utgår ifrån begrepp. Begrepp är nödvändiga för att kunna bedriva forskning, men framförallt för att kunna validera och jämföra resultat inom ett forskningsområde. Begrepp är centrala för all forskningsverksamhet och krävs för att kommunikationen forskare emellan ska fungera (Patel & Davidsson, 2003).

3.1.1 Särbegåvning

Inom området som hanterar forskning om människor med särskild begåvning saknas dock tydliga och internationellt vedertagna begrepp. Detta grundar sig delvis i en ambivalent inställning till särskild begåvning som fenomen, vilket i sin tur förmodligen delvis kan förklaras utifrån denna typ av forsknings historia. Särskilt begåvade individer och deras situation är ett politiskt laddat ämne både i Sverige och internationellt sett. Olika länder ser på och hanterar både frågan och individerna på olika sätt. Därtill finns också olika termer för de särskilt begåvade (Persson, 1997). Den vanligaste benämningen internationellt sett är det amerikanska uttrycket "gifted individuals" men redan inom samma språk finns andra benämningar. I England används till exempel "the highly able" om samma grupp (Persson, 2007).

Inom det pedagogiska fältet hävdas ofta att alla elever är begåvade, på sitt sätt (Persson, 2007). Den svenska modellen, "en skola för alla", bygger på tanken om att varje elevs förmåga är unik och tillräcklig. Lärarens uppgift är att finna varje enskild elevs styrkor och att därifrån kunskaps- och färdighetsmässigt bygga vidare (Skolverket, 2006b). Den sociokulturella grundtanken är att utgå ifrån det hos individen kända för att skapa ny kunskap. På så sätt är ingen kunskap helt ny, utan grundar sig i det eleven redan kan. Målet är alltid att få varje elev att nå vidare inom ramen för sin individuella utvecklingszon. Fokus ligger på utvecklingen, inte på slutmålet (Säljö, 2000).

Alla elever har rätt till en likvärdig utbildning (Skolverket, 2006b). Dock finns det otvivelaktigt elever vars förmåga och utvecklingspotential inom vissa områden är utöver det vanliga och med råge överstiger det som krävs för att klara skolan, elever som "i olika situationer och miljöer, gör eller kan någonting på ett sätt och på en nivå som de flesta andra inte nödvändigtvis kan göra". Dessa elever faller lätt mellan stolarna om de inte diskuteras som en grupp med speciella behov (Persson, 2007).

Den svenska termen ”särbegåvning” är myntad av Roland S. Persson, docent vid Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping och en av de svenska förgrundsforskarna inom området om särbegåvning. Perssons definition ligger till grund för denna uppsats.

Den är särbegåvad som förvånar dig vid upprepade tillfällen med sin osedvanliga förmåga på ett eller flera områden, både i skolan och i vardagslivet. (Persson, 2007)

Det faktum att särbegåvningen som fenomen saknar både ett vedertaget begrepp och en tydlig definition gör den svårdiskuterad. Ofta leder detta till att diskussionen helt uteblir. Termen ”begåvning” är laddad och ofta sedd som politisk inkorrekt. Inom ramen för skolan är man i regel negativt inställd till att definiera eleverna efter grad av begåvning (Persson, 2007).

Svenska pedagoger (och för övrigt även pedagoger i andra länder) utgår gärna ifrån att *alla* barn är begåvade. Detta är en problematisk basis eftersom ordet ”begåvad” kommit att bli så diffust att på svenska språket, att det egentligen saknar betydelse. Om man med begåvning menar, att alla har förmågan att lära sig, skulle ordet kunna användas på det sätt som pedagoger ofta gör. Då skulle man förhållandevis oproblematiskt kunna hävda att alla verkligen är begåvade. Men om man också menar att ordet betecknar *nivån* på inlärningsförmågan, då förlorar plötsligt ordet användbarhet i utbildningssammanhang eftersom antydning är falsk (Winner, 1999. sid. 8).

3.1.2 Den närmaste utvecklingszonen

Den närmaste utvecklingszonen, eller ZPD (Zone of proximal development) är ett begrepp som främst används inom den sociokulturella lärandeteorin (Lindqvist, 1999). Den ryske pedagogiske teoretikern Lev Vygotskij, som myntade uttrycket, menade att barnet vid en given tidpunkt befinner sig på en viss position kunskapsmässigt. För att nå vidare i kunskapsutvecklingen behöver barnet stöd och vägledning av någon annan. Detta kan vara en lärare, en mentor eller en duktig jämnårig. Endast med denna hjälp kan barnet utvecklas optimalt. Den närmaste utvecklingszonen betecknar alltså den kunskapsutveckling som är möjlig med hjälp av stöd och vägledning. Det grundläggande i teorin är att vi alltid lär i sociala sammanhang (Säljö, 2000).

Den sociokulturella lärandeteorin har haft stor betydelse för skolan på många håll i världen. I Sverige ligger de idéer och föreställningar den bygger på till stor del till grund för skolans styrdokument (Säljö, 2000).

3.2 Särbegåvning som fenomen

En av de starkaste rösterna internationellt på området om särbegåvning och särbegåvade barn och elever är den amerikanska forskaren och författaren Ellen Winner, verksam professor i psykologi vid universitetet i Boston. 1996 utkom hon med boken *Gifted Children: Myths and realities*. Publikationen rönt stor uppmärksamhet internationellt och boken översattes ett par år senare till svenska med titeln *Begåvade barn* (Winner, 1999).

Winner diskuterar särbegåvning och dess konsekvenser för skolan utifrån nio vanliga myter om särbegåvade barn och elever. Hennes perspektiv är delvis amerikanskt, men forskningen är applicerbar även vad gäller den svenska skolan. Boken inleds med ett ställningstagande vars innebörd går som en röd tråd genom resten av boken.

Inget samhälle har råd att inte låtsas om de mest begåvade medborgarna och alla måste på allvar tänka över hur de på bästa sätt kan vårda och utveckla stora förmågor (Winner 1999, sid. 11).

Den första myt som Winner lyfter är den om generell särbegåvning (Winner, 1999). Winner menar att särbegåvning traditionellt sett betraktats - och fortfarande av många betraktats - som ett övergripande personlighetsdrag, att "högpresterande barn har en intellektuell kapacitet som låter dem bemästra 'hela registret'" (Winner 1999, sid. 17). Den som introducerade och propagerade för detta synsätt var pionjären inom intelligensforskning, den amerikanske psykologen Lewis Terman. Under tidigt 1900-tal genomförde han sin studie, "den första systematiska forskningsstudien på akademiskt begåvade barn med hög IQ" (Winner 1999, sid. 31) på skolbarn i Kalifornien. Hans syfte

var att visa att akademiskt särskilt begåvade inte bara var överlägsna intellektuellt, utan också fysiskt och socialt. Han ansåg det vara en etablerad myt att barn med högt IQ var socialt missanpassade och ämnade motbevisa detta. Det första urvalet av testpersoner i Termans undersökningar gjordes av lärare i skolan. Dessa ombads att peka ut särskilt begåvade elever. Därefter utgick Terman ifrån elevernas generella IQ. Eleverna valdes noggrant ut efter flera testomgångar och endast de med osedvanligt hög IQ fick äran att medverka. Detta var något som naturligtvis begränsade urvalsgruppen och starkt påverkade resultaten (Winner, 1999).

Terman fick de resultat han hoppats på. Urvalsgruppen av elever med osedvanligt hög IQ visade sig ligga före genomsnittet gällande både fysisk och social utveckling. Dock fanns det faktorer vilka Terman aldrig tog hänsyn till. Ett exempel var barnens hemförhållanden. En stor del av barnen kom från välutbildade medelklassfamiljer, något som definitivt innebar att de hade bättre förutsättningar än många andra barn. Hög levnadsstandard är en faktor som påverkar människors allmänna hälsa positivt. I skolsammanhang fann Terman att de särskilt begåvade eleverna i stort sett var självgående. De uppvisade en osedvanlig nyfikenhet och drivkraft att lära. Återigen drogs dock en alltför enkel slutsats. Terman tog inte i beräkning att hans urvalsgrupp redan från början valts subjektivt och reflekterade inte över den makt lärarna haft på urvalsgruppen. Terman propagerade slutligen för att den grupp av generellt särbegåvade elever han menade sig ha funnit utgjorde en elit och borde erbjudas en utbildning utöver det vanliga (Winner, 1999).

Winner talar om Termans urvalsgrupp som ”skolbegåvade”, det vill säga elever som inte bara är duktiga i skolan, utan även duktiga på att passa in i skolans struktur. Winner motsäger sig validiteten av Termans resultat och hans alltför enkla teorier om generell särbegåvning. Det finns utan tvekan barn, och således också elever, som kan betecknas som generellt särbegåvade, det vill säga att de ”är särbegåvade över hela registret i alla skolrelaterade akademiska ämnen och uppnår höga poäng inom alla områden på ett intelligenstest” (Winner 1999, sid. 23). Dessa barn uppvisar i regel tidigt sina speciella inlärningsförmågor. De utvecklas fortare än genomsnittsbarnet, lär sig krypa, gå och tala

tidigare än vad som är normalt. De drivs av en stark nyfikenhet på omvärlden, har en i det närmsta omätlig lust att lära och verkar inte behöva samma vuxenstöd för att utvecklas som de flesta andra barn. Det är dock inte bara i *inlärningstakt* dessa barn särskiljer sig utan även gällande *inlärningsstil*. Deras tankegångar är annorlunda än de hos normalbegåvade barn. Ställda inför uppgifter att lösa, gör de detta inte bara fortare men på andra sätt än ett barn som följer en normal kunskaps- och färdighetsutveckling (Winner, 1999).

Dock utgör dessa generellt särbegåvade barn ingen majoritet inom gruppen särbegåvade. Tvärtom är det så att majoriteten särbegåvade barn och elever besitter en stark inlärningsförmåga inom något eller några begränsade områden. En del särbegåvade elever kan till och med uppvisa inlärningssvårigheter inom andra områden (Winner, 1999). Dessa elever löper samma risk att utveckla negativa självbilder och att bli omotiverade i skolan som andra barn med inlärningssvårigheter och behöver samma specialinsatser. Ännu vanligare är att särbegåvade barn är så fokuserade inom ramen för sitt eget område att deras intresse inte sträcker sig längre än så. Risken att dessa barn misslyckas i skolan, där många ämnen inte kan väljas bort, är stor. Risken finns också att elevens särbegåvning inte alls upptäcks i skolan, att eleven blir definierad utifrån sina inlärningssvårigheter eller ovilja i några ämnen istället för sin särbegåvning inom andra (Winner 1999).

Winner (1999) skiljer mellan särbegåvning och prestationsförmåga. En relativt liten grupp barn föds med en påtaglig fallenhet inom ett eller ett par områden. Dessa barn har redan från början en oerhört stark drift att utveckla sin förmåga och blir mer eller mindre besatta av att underhålla sitt intresse. På så sätt utvecklas intresset och färdigheten i rekordfart. Winner talar om barn med särbegåvningar inom olika domäner, det vill säga olika ämnesfält (Winner, 1999). Särbegåvning behandlas dock oftast inom ramen för de skolakademiska ämnena. Vi vet mindre om särbegåvning inom estetiska områden som musik och bild där det inte är den intellektuella utvecklingen som bestämmer särbegåvning. Detta mycket beroende på att dessa ämnen inte har samma status i den västerländska skolan (Winner, 1999).

Som framgått tidigare diskuterar Winner (1999) särbegåvning som delvis medfödd. Dock har fenomenet också en stark social och kulturell grund. Barn som växer upp i familjer där lärande, bildning och utbildning värderas högt kommer att stimuleras till lärande. Vikten av en berikad hem- och familjemiljö är en avgörande faktor i diskussionen om de särbegåvade. Här spelar dessutom familjens sociala status och ekonomi en central roll. Föräldrar med små socioekonomiska resurser har vanligtvis inte samma möjligheter som en välbärgad familj att tillhandahålla en varierande stimulans för sina barn. Dock är det inte endast ekonomin som spelar in. Det förekommer också skillnader i inställning till utbildning mellan olika kulturella grupper. Graden av stöd hemifrån är ytterst relevant och sammantaget är både arv och miljö avgörande faktorer, både vad gäller barns utvecklande av särbegåvning och underhållet av det intresse det medför. Dock får alltför höga förväntningar och alltför hårt tryck hemifrån motsatt effekt (Winner, 1999).

För de särbegåvade barnen är kapaciteten de besitter inte alltid till gagn i varken i skolrelaterade eller i sociala sammanhang. De skiljer sig ofta så pass från andra barn då deras intellekt utvecklas i en takt få jämnåriga kan matcha, att de ofta inte fungerar socialt med jämnåriga. De blir ofta betraktade som konstiga och har svårt att hitta vänner. Några av barnen i Winners undersökning använder när de är små sina jämnåriga som medel i sin utveckling men när behovet av större social samvaro ökar faller den här sortens umgänge. Resultatet blir ofta social utstötning och ensamhet. Risken för sociala problem ökar ju större särbegåvningen är (Winner, 1999).

Särbegåvning delas upp i olika kategorier beroende på hur utpräglad den är. Persson (2007) menar att en av fem, 15-20 %, ur en befolkning kan betecknas som grundläggande särbegåvade; en av trettiofem, 2-4%, som måttligt särbegåvade; en av sexhundra, som högt särbegåvade och en av en halv miljon som extremt särbegåvad (Persson, 2007).

3.3 Särbegåvning i skolan

1994 utkom det Europeiska rådet med en rekommendation till alla medlemsstater angående de särbegåvade elevernas situation i skolan. Det hade visat sig att de särbegåvade eleverna var en grupp som ofta åsidosattes inom ramen för den offentliga skolan. EU-rådet hänvisade till FN:s stadgar om mänskliga rättigheter där rätten till utbildning, artikel 26, är en av de grundläggande (FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna).

Rekommendationen som ledde till en publikation 2006 fastslog också att gruppen särbegåvade elever är relativt stor och att dessa för sig bör räknas som en grupp i behov av extra stöd.

Without singling out (highly) gifted children for priority attention, the terms of the recommendation make clear that it is necessary to offer them education of a kind that enables them to develop to their full potential. Research carried out in this area indicates that the proportion of young people concerned is not negligible. According to estimates and the criteria used in different countries, gifted children account for 3-10 % of the school population. Furthermore, research has established that a certain number of gifted pupils are in difficulty and seek organized social assistance, for example on grounds of school failure or drop-out (EU-kommissionen 2006, sid. 6).

I en genomgång av hur medlemsstaterna hanterar frågan om särbegåvade elever inom ramen för sina respektive lärarutbildningar är kritiken hård. Få länder inkluderar på ett tillfredställande sätt pedagogik kopplad till särbegåvning när de utbildar sina lärare. Sverige hamnar, tillsammans med en rad andra stater, på listan över länder där inga föreskrifter finns vad gäller lärarutbildningen (EU-kommissionen, 2006).

Skolan i varje demokratiskt land måste sträva efter jämställdhet och rättvisa mellan eleverna. Det är skolans uppgift att tillgodose alla elevers lärandebehov, att ge alla elever möjlighet att utvecklas optimalt. Dock är det lättare att i styrdokument och föreskrifter formulera mål som dessa än att förverkliga dem i klassrummet (Larsson, 2002).

En av skolans svåraste uppgifter är att tillgodose barn och elevers olika förutsättningar och möjligheter att lära. Det faktum att alla barn inte har samma förutsättningar och förmågor har i olika tider och på olika platser hanterats olika. Går man tillbaka i historien

har skolan traditionellt sett strävat efter att urskilja begåvningar. Skolan har fungerat som en gallringsstation för att ta till vara de individer med akademiska kvalitéer, de som visat lämplighet för att studera vidare (Larsson, 2002).

Från det att den allmänna folkskolan infördes i Sverige på 1840-talet har alla svenska barn haft skolplikt. Dock existerade länge ett parallellskolsystem där de barn som förväntades fortsätta med akademiska studier istället gick i lärdomsskola. Barns utbildningsmöjligheter, framförallt till vidare utbildning, berodde till övervägande del på vilken social klass de kom ifrån. Den som genomgått folkskolan hade möjlighet att läsa vidare. Detta var dock i realiteten inte alla förbihållet. Utbildning var dyrt; det krävdes att familjen kunde betala för barnens studietid. Dessutom var kraven på akademisk färdighet i läroverken stora. Bara de duktigaste kom in. Gallringen av eleverna var på så sätt både social och akademisk. Barn gick ofta i sina föräldrars fotspår vad gällde utbildning och yrkesval (Larsson, 2002).

Systemet med folkskola och läroverk förändrades så småningom och det blev över tid lättare för barn från mindre välställda familjer att läsa vidare. Under 1910-talet påverkades den svenska skolan av progressivismen, en pedagogisk reformrörelse med rötter i USA. Rörelsens förgrundsgestalt, psykologen John Dewey, menade att skolan hade en central roll i skapandet av demokrati i ett samhälle. För att nå dit måste skolan bli antielitisk och istället för att framhäva de bästa koncentrera sig på den vanlige medborgarens intressen. Skolan skulle stå för en bred utbildning, en utbildning som passade alla. Progressivismen fokuserade också nyttoläran före den klassiska bildningen. Skolan skulle lära barnen att på egen hand formulera sina frågor, inte bara tyst acceptera vedertagen kunskap (Larsson, 2002).

I stora drag har utvecklingen av den svenska skolan sedan dess fortsatt i linje med de progressiva tankarna. Skolan har gått från exkludering till inkludering, från kunskapsfokusering till färdighetsutveckling. Enligt Larsson (2002) blir konsekvensen av en skola som strävar efter att alla elever ska nå samma mål oövekligen att fokus läggs på

de svaga eleverna. Om det finns en gräns dit alla ska nå kommer man att koncentrera sig på eftersläntrarna.

Styrdokumentet som ligger till grund för dagens skola grundas i den sociokulturella lärandeteorin. Här betonas individens behov av gruppen för kunskapsutveckling. Alla människor lär sig i sociala sammanhang. Det krävs att vi har kontakt med personer som besitter mer kunskap och större färdigheter än vad vi själva gör för att vi ska utvecklas optimalt (Säljö, 2000).

Att alla barn och elever har rätt till samma möjligheter, till en likvärdig skola och till en likvärdig utbildning är inget någon inom ramen för skolväsendet i ett modernt samhälle kan ifrågasätta. Dock rymmer påståendet en rad tolkningsmöjligheter. Skollagen fastslår att en likvärdig utbildning inte innebär ”att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. (...) Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen” (Skolverket, 2006b, sid.13).

Winner menar att ett av skolans problem just är att lärare är ovilliga att acceptera att särbegåvning existerar. I hennes egen forskning stötte hon ofta på lärare som hävdar att ingen i klassen låg över någon annan begåvningsmässigt och att särbegåvning endast är en social konstruktion, något skolan har ansvar att motverka. Denna inställning hos lärare får naturligtvis konsekvenser för eleverna. Dessa förvägras den extra undervisning de behöver för en tillfredsställande kunskapsutveckling. Här skiljer det sig dock mellan olika typer av särbegåvning. Barn som är särbegåvade inom de estetiska ämnena har ofta lättare möjlighet att tillgodose behovet av extra undervisning utanför skolan. Elever som är särbegåvade inom de traditionella skolämnena har inte samma utbud av grupper och föreningar där de kan förkovra sitt intellekt (Winner, 1999).

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94, uttrycker klart vad skolans uppdrag är, nämligen ”att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. (...) Utbildning och fostran är i djupare mening en fråga om att överföra och utveckla ett

kulturarv – värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till nästa” (Skolverket, 2006b. sid. 14). Formuleringen visar på den sociokulturella teorins betydelse i utformandet av de svenska styrdokumenterna (Säljö, 2000).

Persson är Sveriges representant i European Council for High Ability. Han menar att den svenska lärarkåren ”i stort sett saknar specifik kunskap” om vad särbegåvade elever behöver och varför (Winner, 1999. sid. 7). I grunden ligger det liberala jämlikhetsidealet i skolan. Skolan strävar inte endast efter att ge elever jämlika förutsättningar men arbetar ofta efter en övertygelse om att elever emellan bör ligga jämlikt prestationsmässigt. Fokus i ett sådant system, menar han, hamnar oundvikligen på de svagpresterande eleverna, de som måste lyftas för att nå den gemensamma nivån. Högpresterande elever ignoreras (Persson, 1997). De särbegåvade barnen och eleverna ses av pedagoger mer eller mindre som ”maskrosbarn”, vilka på egen hand, på grund av sin anmärkningsvärda kompetens, klarar av att ta eget ansvar över sin egen intellektuella utveckling. Kopplingen till Terman är tydlig. Myten för med sig att de särbegåvade eleverna ofta förbises eller lämnas ensamma i skolan (Winner, 1999).

I en artikel i magasinet *Aktiva* (Helgesson Svenske, 2008), vilken ges ut i samarbete med Riksförbundet Hem och Skola, ges exemplet av en gymnasist från Göteborg. Flickan är intellektuellt särbegåvad med fokus på matte. Hennes erfarenheter från skolan är att hon ofta setts som ett problem. Redan första året på lågstadiet hade hon avverkat alla lågstadiets mattekurser. Något hennes lärare ogillade. ”Jag fick sällan beröm för att jag var snabb, snarare tillsägelser om att jag slarvade eller inte behövde skynda så”, berättar hon. Flickan berättar om hur hon ibland varit så uttråkad på lektioner att hon slutat lyssna och spelat luffarschack istället, ett beteende som till slut blir hämmande. ”Behöver man aldrig anstränga sig får man heller aldrig lära sig någon studieteknik. Då är man inte beredd när man kommer upp till universitetet. Och då blir man inte hjärnkirurg. Men i dagens skola finns ingen kunskap om det här. Det är det värsta”, säger hon (Helgesson Svenske, sid. 53).

Det finns länder som tagit frågan om de särbegåvade elever på långt större allvar än Sverige. I Kanada räknas de särbegåvade eleverna in under lagen om rätt till specialundervisning. På så sätt både uppmärksammas de, får bekräftelse på sin förmåga och får adekvat hjälp att utvecklas optimalt kunskapsmässigt (Persson, 1997).

Winner ser de särbegåvade eleverna som bärare av en kapacitet samhället i stort behöver. Hon varnar för samhällskonsekvenserna av en skola som tillåter att de särbegåvade eleverna förbises. För en fullgod kunskapsutveckling krävs ett socialt samspel tillsammans med människor med jämlika eller bättre utvecklade kapaciteter. Utan denna stimulans, inom skolans värld från läraren, kommer dessa barn aldrig att nå dit. Lämnade ensamma med alltför stort eget ansvar över inläringen, blir de i bästa fall experter inom sina områden. För att dessa elever ska kunna ta steget vidare och bli innovatörer, måste lärandets sociala aspekt tas på allvar. En individs särbegåvning kan dessutom vara direkt beroende av stimulans. Det finns exempel på särbegåvade barn som tappat intresset då de inte upplevt tillräcklig utmaning eller erkännande från omgivningen (Winner, 1999).

3.4 Elevens utveckling enligt ett sociokulturellt perspektiv

Förklaringen av Vygotskijs sociokulturella teori och dess betydelse i lärande- och undervisningssammanhang inom skolan hänvisas till Säljös (2000) tolkningar.

Enligt Vygotskijs sociokulturella teori sker allt lärande i sociala sammanhang. Människan har en unik förmåga att dela med sig av kunskap till andra. För mänskligheten i stort innebär detta att vi överför kunskaper från en generation till en annan. På så sätt tar nya generationer vid där de äldre lämnade av, och trots att kunniga människor försvinner finns deras kunskaper kvar och kan nyttjas av andra. Överföringen sker dock inte av sig själv utan är beroende av det sociala utbytet individer emellan. För den enskilde eleven i skolan innebär den sociokulturella teorin att det sociala utbytet är nyckeln till lärande. Tillsammans med en mentor, lärare eller en mer kunnig jämnårig kan eleven bygga sin

kunskap och nå vidare inom ramen för sin individuella utvecklingszon. Det mest förödande för lärande är isolering från gruppen (Säljö, 2000).

Då några av myterna kring särbegåvning bidrar till att dessa elever ofta lämnas ensamma i lärandesituationer är en diskussion utifrån ett sociokulturellt perspektiv givande. Det betonar faran med att överlåta kunskapsutvecklingen till dessa elever att ensamma hantera. Särbegåvade elever må besitta en större förmåga att inhämta och tillgodogöra sig kunskap, men behovet av det sociala samspelet skiljer dem inte från andra elever (Winner, 1999).

Ur ett sociokulturellt perspektiv är människor med stor lärandeförmåga och kapacitet till utveckling viktiga för hela mänskligheten. I sociala sammanhang är det de kompetenta som kommer att sända kunskap och information vidare i leden av generationer (Säljö, 2000). Den som har en drift och fallenhet att lära kan utveckla expertis på ett givet område. Men för att gå steget längre, för att bli en innovatör inom området, krävs kunskapsutbyte i ett socialt sammanhang, då helst med individer på samma eller en högre kunskapsnivå (Winner, 1999).

4. Problemprecisering

Dagens lärarstudenter är morgondagens lärare, utbildade i andan om ”en skola för alla”. De ska vara väl rustade att möta den komplexitet som kommer att möta dem i arbetslivet; de måste vara förberedda att kunna möta varje elev på dennes nivå. I detta finns ett överhängande behov av inte bara ämneskunskaper, men kunskap *om lärande*. En del i detta är kunskap om hur man möter särbegåvade elever och det extra stöd dessa är i behov av. De särbegåvade eleverna kan inte förutsättas att mer än andra elever på egen hand hantera sin kunskapsutveckling. De behöver stöd och vägledning, precis som normalbegåvade elever. De är lika beroende av sin lärare som de.

De frågeställningar som ligger till grund för undersökningen är:

- Hur upplever lärarstudenter de särbegåvade elevernas situation i skolan?
- Hur menar lärarstudenter att särskilt begåvade elever ska hanteras i skolan, med fokus på behov av extra stöd, utöver den ordinarie undervisningen?

5. Metod

Målgruppen för den empiriska studien är lärarstudenter vid Högskolan Kristianstad. Lärarstudenter är en intressant grupp då utbildningen de läser grundas på det i styrdokumentet definierade "en skola för alla". Lärarstudenterna bör således ha en till stor del gemensam grund och uppfattning om det lärande som drivs inom ramen för skolan. Till skillnad från verksamma lärare, som av naturliga skäl har olika lärarutbildningar i grunden, bör lärarstudenterna vara en mer enhetlig grupp.

Den genomförda studien är en kvantitativ sådan. Det huvudsakliga syftet är att undersöka lärarstudenters uppfattning om hur särbegåvade elever bemöts och bör bemötas i skolan samt vilka färdigheter lärarstudenterna upplever att de själva besitter när det gäller att möta särbegåvade elever i skolan.

För att få ett så stort underlag som möjligt har uppgiftssamlandet skett via e-postenkäter (se bilaga 2 och 3) som skickats ut till lärarutbildningens cirka 1350 studenter. E-postadresserna hämtades från terminsaktuella kurslistor.

Frågorna har formulerats som påståenden, så enkla och fåordiga som möjligt, dels för att minska risken för missförstånd, dels för att kunna appliceras på lärarstudenter med inriktningar från förskolebarn till gymnasieelever. Frågorna är ställda med generella, ur elevsynpunkt icke åldersbestämda, begrepp. Studenterna identifierar sig via ett par inledande neutrala frågor endast genom att meddela inriktning för utbildning och hur långt i sin utbildning de kommit, vilken termin de för närvarande läser.

Enkäterna håller en hög grad av strukturering. Påståendena har fasta svarsalternativ och värderas av lärarstudenterna utefter en medhållandeskala i fem steg. I samband med varje fråga finns dock också möjlighet för lärarstudenterna att tillägga egna tankar, reflektioner och förtydligande till sina svar i löpande text. På så sätt är undersökningen både numerisk och verbal (Patel & Davidson, 1991). Den numeriska aspekten överväger dock troligen eftersom alla svarande inte förväntas ge egna kompletterade kommentarer. Först och främst innebär tillfället att förtydliga sina svar att lärarstudenterna har möjlighet att förklara sådant de inte tycker framgår av endast ett kryss i den förbestämda skalan. Kombinationen av numeriska och verbala svar ger undersökningen både bredd och djup. Den primära analysen kommer att vara kvantitativ. Dock erbjuder de verbala svaren en delvis kvalitativ läsning av studien.

I enkäten används begreppen *barn* och *elever* sammanslaget. Detta trots att *elever* annars är genomgående i uppsatsen. Anledningen för sammanslagningen av de båda orden i enkäten är att olika inriktningar inom lärarutbildningen använder dem i olika utsträckning. Man talar ofta om *barn* när det rör sig om förskoleelever, men primärt om *elever* då det gäller grund- och gymnasieskolan. För att alla svarande ska känna att frågan är relevant för just dem, har begreppen slagits samman.

Enkäten bygger på följande åtta påståenden:

1. Särbegåvade barn/elever får ofta inte tillräckligt med stimulans och utmaning inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Påståendet är tänkt att mäta lärarstudenternas grundläggande inställning till särbegåvade elevers situation i skolan. Bedömer studenterna att dessa elevers kunskapsutveckling alls innebär ett dilemma inom ramen för "en skola för alla"?

2. Särbegåvade barn/elever kan ha behov av extra undervisningsstöd i skolan, det vill säga stöd utanför ramen för den ordinarie undervisningen.

Påståendet är en fördjupning av det första. Hypotesen är att de lärarstudenter som erkänner de särbegåvade elevernas ibland problematiska situation i skolan också bör uppleva att dessa är i behov av extra stöd vad gäller undervisningen.

3. Särbegåvade barn/elever är ofta mer motiverade och självgående vad gäller skolarbetet än andra barn/elever.

Påståendet tar upp en av de vanligaste missuppfattningarna angående särbegåvade elever och dessas situation i skolan. Både Winner (1999) och Persson (1997) tar upp detta som ett av skolans största problem vad gäller bemötandet av de särbegåvade eleverna och en av de tydligaste anledningarna till varför dessa elevers utbildningsbehov inte tillgodoses.

4. Särbegåvade barn/elever kan ofta ta större ansvar för sin kunskapsutveckling än normalbegåvade barn/elever.

Det fjärde påståendet syftar till att vara en fördjupning av det tredje. Enligt den sociokulturella teorin är kunskapsutvecklingen för varje individ beroende av det sociala utbytet med andra (Säljö, 2000). Det spelar ingen roll hur begåvad en elev är. Hon eller han måste ingå i ett socialt utbyte - dels med jämlikar, dels med personer som ligger längre fram i utvecklingen - för att kunna utveckla sina egna förmågor. Att be de särbegåvade barnen/eleverna att ta större ansvar för sin kunskapsutveckling än normalbegåvade elever kan vara förödande för dessa elevers utveckling (Winner, 1999).

5. Särbegåvade barn/elever har redan ett försprång i och med sin utvecklade lärandeförmåga. Därför vore extra undervisningsstöd för dem orättvist gentemot de normalbegåvade barnen/eleverna.

Skolans styrdokument syftar till att skapa en skola för alla, men poängterar också att rättvisa inte alltid innebär att alla elever ska få samma resurser. Elever med inlärningssvårigheter lyfts fram som exempel på elever som har större behov av hjälp och stöd än andra (Skolverket, 2006b). Det femte påståendet syftar till att mäta

lärarstudenternas inställning till huruvida de särbegåvade eleverna kan ha ett liknande behov, det vill säga behovet av extra stöd och hjälp. Eller är dessa elever att betrakta som i behov av mindre stöd då de vad gäller lärandeförmåga ofta är de inlärningssvaga elevernas motpol?

6. Jag känner att jag har den pedagogiska kunskap som krävs för att som lärare tillgodose de särbegåvade barnens/elevernas utveckling i skolan.

Enligt både Winner (1999) och Persson (1997) har särbegåvade barn och elever ibland inte bara en utomordentligt utvecklad förmåga att lära. De lär också på ett delvis annorlunda sätt. Det kan till exempel vara så att den särbegåvade eleven kunskapsmässigt i vissa fall ligger före sin lärare. Detta kräver andra pedagogiska metoder jämfört med vad som fungerar med normalbegåvade elever.

7. Särbegåvade barn/elever är ett område som har diskuterats under min tid på lärarutbildningen.

Beroende på hur man räknar, utgör de särbegåvade eleverna olika stor del av befolkningen (Persson, 2007). Dock är de särbegåvade eleverna så pass många att de som grupp borde uppmärksammas specifikt. Många andra elevgrupper med särskilda behov diskuteras inom ramen för lärarutbildningen.

8. Särbegåvade barn/elever är ett område som borde diskuteras mer inom ramen för lärarutbildningen.

Påståendet är en påbyggnad av det innan. Det mäter inte bara lärarstudenternas faktiska upplevelse av lärarutbildningen utan specifikt önskemål om vidare fördjupning.

Enkäten skapades via den amerikanska sidan *SurveyMonkey*. Genom att nyttja redan skapta mallar underlättades både utskick och redovisning. Fler studenter kunde nå än vad som skulle varit fallet vid gruppenkäter. Enkäten distribuerades via det interna e-

postsystemet vid Högskolan Kristianstad, First Class, och skickades ut till samtliga registrerade lärarstudenter. Studenterna mottog via e-post en förfrågan om att delta i undersökningen (se bilaga 1) och en länk till enkäten. Enkäten var aktiv under tio dagar. På så sätt kunde de studenter som valde att svara själva styra över hur och när detta skedde.

Möjligheten för varje student att svara på enkäten fler än en gång, och på så sätt påverka det samlade resultatet, reducerades. Med hjälp av en funktion som identifierar svarsdatorns IP-nummer, godkändes endast en enkät från samma dator. Detta kan dock ha inneburit att en del önskvärda svar inte accepterades, till exempel om olika enkätsvarare använt samma dator. De svarades identitet var helt skyddad. Svaren på sidan för enkäten visade inga IP-nummer eller andra ledtrådar till vilka svar som kom varifrån. Slutligen ligger metoden med en elektronisk enkät i linje med strävan om en hållbar utveckling.

6. Resultat och analys

397 av de cirka 1350 lärarstudenterna gick vidare in på länken för enkäten och registrerades på sidan. Dock fullföljde endast 316 studenter enkätens alla åtta frågor. Detta innebär grovt räknat att en fjärdedel av lärarstudenterna svarade på enkäten. Antalet svarande var lägst för de sista frågorna. I analysen kommer alla svar på varje fråga att räknas. Validiteten kan anses vara större för de frågor med flest svarande. Dock ligger genomsnittantalet så högt att alla svarsredovisningar bör räknas som kvalificerade.

Det har inte kunnat kontrolleras vilka studenter som svarat och vilka som valt att låta bli. Ett antagande är dock att de som valt att medverka ändå är ett representativt urval av lärarstudenterna. Följebrevet i sig avslöjade ingenting om det ämne enkäten behandlade, så det kan inte finnas ideologiska grunder till vem som valt att medverka och vem som valt att inte göra det.

Svaren redovisas i andelar och procent. Fokus ligger på de svarsalternativ som fått flest röster och ibland slås de jakande respektive de nekande svaren ihop och redovisas sammantagna istället för som olika svarsalternativ. När detta sker påpekas det uttryckligen. Som stöd för redovisningen av de numeriska svaren kommer också utdrag ur de verbala svaren att återges. Ibland återges delar av svar, dock endast på sådant sätt att budskapet inte påverkas. För en komplett redovisning av de verbala svaren hänvisas till bilaga 4. Svaren har delvis korrigerats; stavning och lättare grammatiska felaktigheter har rättats. Detta för att göra läsningen av svaren lättare.

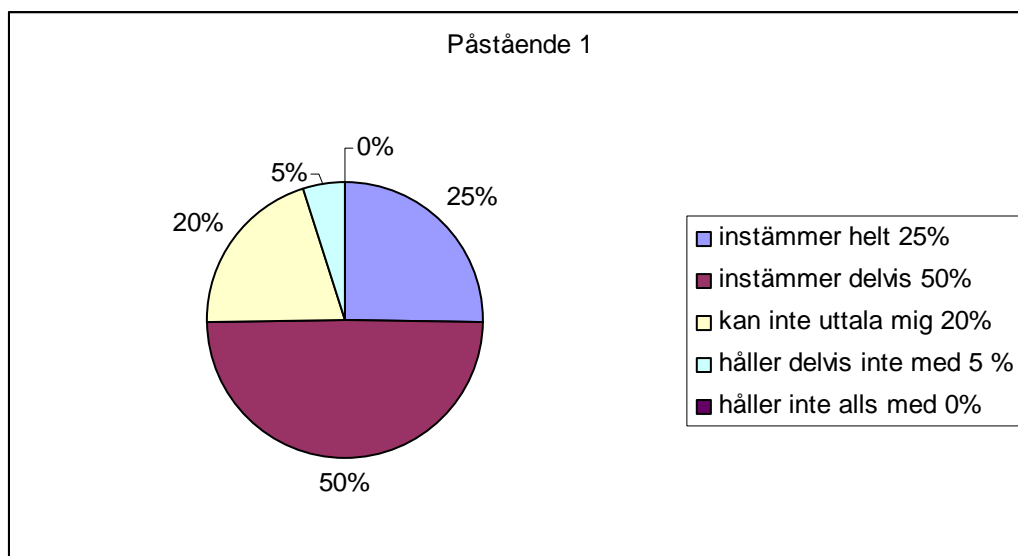
De svarande representerar alla inriktningar på lärarutbildningen på Högskolan Kristianstad. Den största gruppen svarande, knappt en tredjedel, var gymnasielärarstudenter. Valet att lista inriktning mot gymnasieskolan och grundskolans senare år som två olika alternativ visade sig dock vara delvis problematiskt. Tre studenter angav sin inriktning som ”annan”, skrev att de läste mot båda inriktningarna och därför inte kunde välja. Det är därför rimligt att anta att en del av dem som ändå valde ett av dessa alternativ egentligen identifierar sig med båda.

Många av de svarande befann sig i början av sin utbildning. Drygt hälften av lärarstudenterna, 56 %, befann sig under utbildningens första fyra terminer. Svaren på frågan är dock svår att återge rättvist. Sidan för skapandet av enkäten visar inte sambandet mellan frågorna, det vill säga att det inte syns *vilka* lärarstudenter som befinner sig på vilken termin. Eftersom studietiden för olika inriktningarna är olika lång är det svårt att tydligt tolka svaren här.

Problemen med identifieringsfrågorna bedöms dock inte påverka validiteten av innehållsfrågorna. Den negativa effekten ligger istället i att sambanden mellan typ av lärarstudent och typ av svar inte kan påvisas. Den fördjupade förståelse för resultaten en sådan koppling skulle kunna bidra med har således uteblivit.

6.1 Första påståendet: Särbegåvade barn/elever får ofta inte tillräckligt med stimulans och utmaning inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Svaren på påstående 1 – ”Särbegåvade barn/elever får ofta inte tillräckligt med stimulans och utmaning inom ramen för den ordinarie undervisningen” - visar tydligt att en majoritet av lärarstudenterna instämmer i påståendet. Hälften, 50 %, svarar att de delvis instämmer. En ganska stor grupp, en femtedel, menar att de inte kan ta ställning. Sammanslaget med andelen som svarar att de helt instämmer står gruppen för tre fjärdedelar, 75 %, av svaren. Tre av fyra lärarstudenter upplever alltså att särbegåvade elever ofta inte får sina undervisningsbehov tillfredsställda inom ramen för den ordinarie undervisningen.

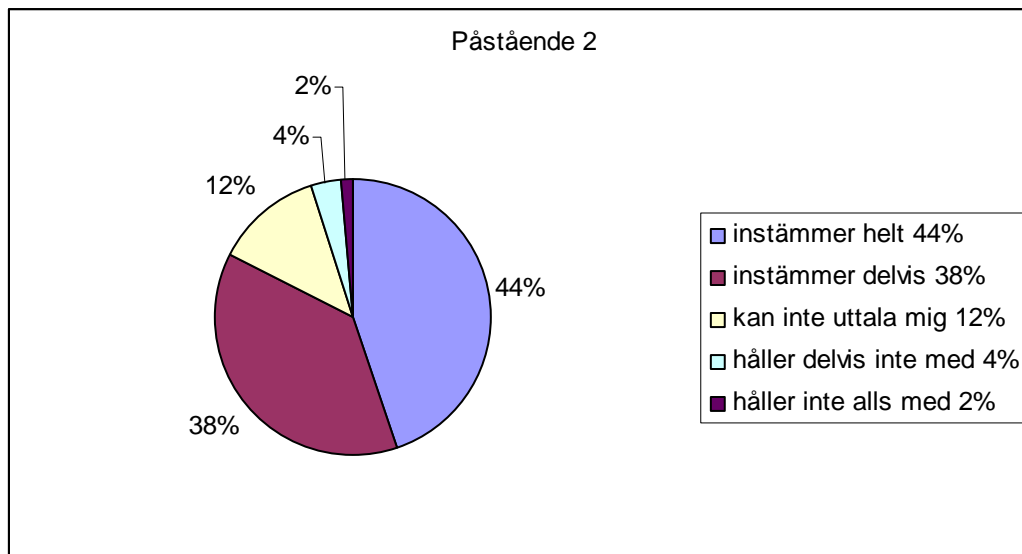

Figur 1

Av de kommentarer som lämnades finns en tydlig bild av att lärarstudenterna upplever det som att resurserna inom skolan ofta istället läggs på de svaga eleverna. ”Jag tror att många lärare känner att de inte har någon tid att lägga på särbegåvade barn. Den lilla tid de har tror jag snarare de prioriterar till de barn som är lite efter de andra barnen” skriver en lärarstudent. Flera av de andra kommentarerna följer samma tankegångar (se bilaga 4).

6.2 Andra påståendet: Särbegåvade barn/elever kan ha behov av extra undervisningsstöd i skolan, det vill säga stöd utanför ramen för den ordinarie undervisningen

Svaren på det påstående 2 – ”Särbegåvade barn/elever kan ha behov av extra undervisningsstöd i skolan, det vill säga stöd utanför ramen för den ordinarie undervisningen” - förväntades enligt uppställd hypotesen gå i linje med svaren på det första påståendet, då det var en förlängning av detta. Den som erkänner särbegåvade elevers brist på tillfredsställelse inom ramen för den ordinarie undervisningen bör rimligtvis också vara positivt inställd till att dessa elever får extra stöd. Svaren utfaller också tämligen lika frågorna emellan och stöder därmed hypotesen. Dock tar en större andel lärarstudenter ställning i det andra påståendet. Endast 12 % menade att de inte kunde svara på frågan. Nära hälften, 44 %, av lärarstudenterna angav att de helt instämde i påståendet. Räknar man samman svaren på de två jakande svarsalternativen menar 82 % av lärarstudenterna att de är positivt inställda till extra undervisningsstöd för särbegåvade elever.

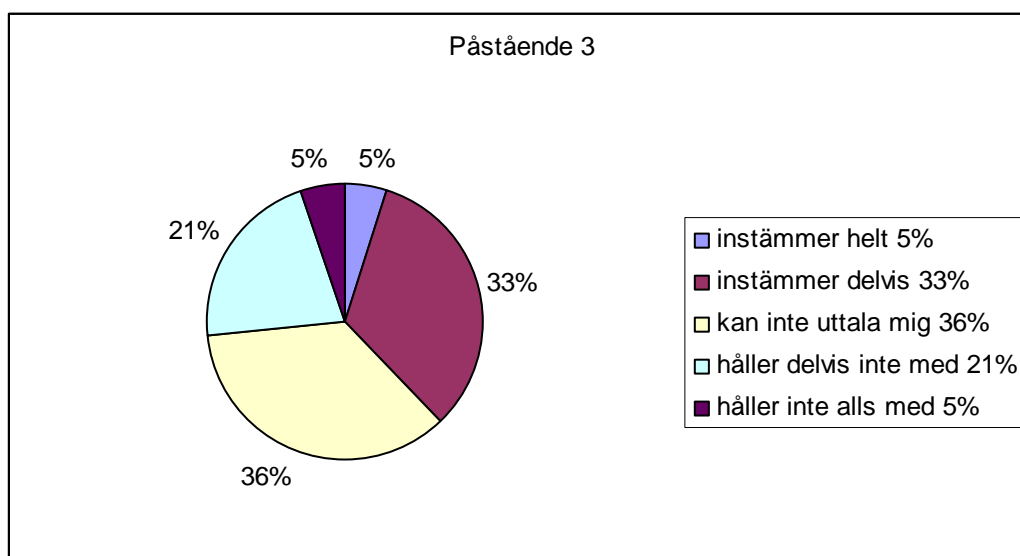
Figur 2

Kommentarerna som lämnades till påståendet visar också dessa en överlag positiv inställning till extra undervisningsstöd för särbegåvade elever. Ett par lärarstudenter

menar dock att det i undervisningen inte bara kan tas hänsyn till individen, utan att också gruppen är viktig. ”Tycker absolut att man ska lägga in extra för ett sådant här barn, varje barn måste utvecklas individuellt. Men samtidigt så ska det inte gå till en överdrift där barnet hamnar utanför klassen. Den sociala biten är minst lika viktig” menar en lärarstudent. ”Det kan nog bli underligt om särbegåvade elever uppmärksammas alltför mycket. De bör få finnas med i ordinarie undervisning och sporra de andras utveckling. De kan gärna få extra, svårare material då de är färdiga, men det blir underligt om man skulle placera dessa elever för sig, som en elit...” skriver en annan.

6.3 Tredje påståendet: Särbegåvade barn/elever är ofta mer motiverade och självgående vad gäller skolarbetet än andra barn/elever

Svaren på påstående 3 – ”Särbegåvade barn/elever är ofta mer motiverade och självgående vad gäller skolarbetet än andra barn/elever” – visar en större spridning än de två tidigare frågorna. Andelen lärarstudenter som anger att de inte kan uttala sig är stor. Mer än en av tre lärarstudenter, 36 %, menar att de inte kan ta ställning till påståendet. Av dem som tar ställning, menar dock en majoritet, 38 %, att de helt eller delvis instämmer i påståendet.

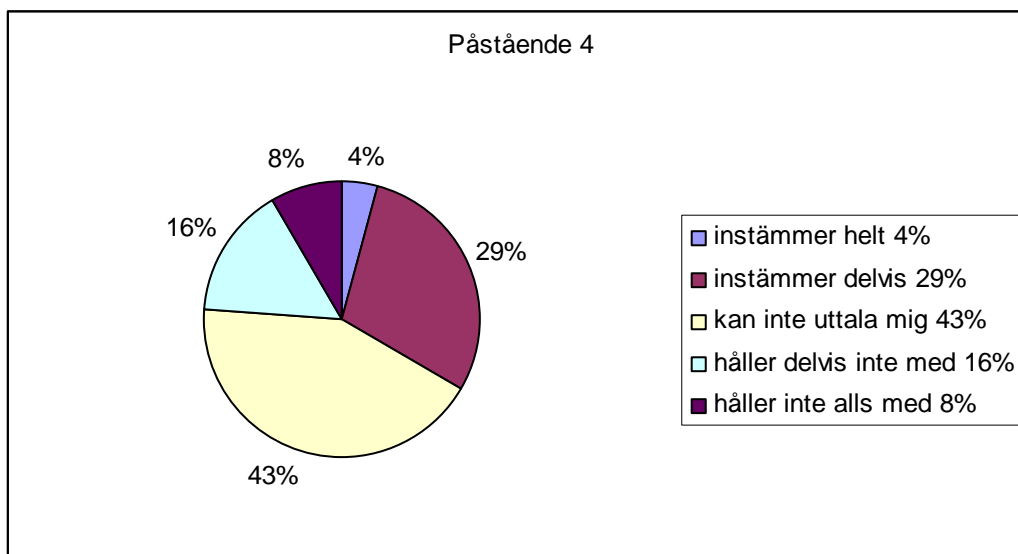

Figur 3

Kommentarerna som lämnades till påståendet går delvis emot det. ”Det finns de som är särbegåvade elever som tycker skolan är skittråkig. Detta kan i många fall bero på att det inte blivit stimulerade, men de har ofta lätt att ta in informationen” skriver en lärarstudent. ”Det kan också vara så att de ’glider’ genom de första åren för att de har lätt för det, men att i de senare åren få problem och att de då tappar lusten istället” skriver en annan.

6.4 Fjärde påståendet: Särbegåvade barn/elever kan ofta ta större ansvar för sin kunskapsutveckling än normalbegåvade barn/elever

Svaren på påstående 4 – ”Särbegåvade barn/elever kan ofta ta större ansvar för sin kunskapsutveckling än normalbegåvade barn/elever” – visar på en stor osäkerhet hos lärarstudenterna. Nära varannan lärarstudent, 43 %, menar att de inte kan ta ställning. Av dem som tar ställning, menar större delen, var tredje lärarstudent, 33 %, att de antingen helt eller delvis instämmer i påståendet.

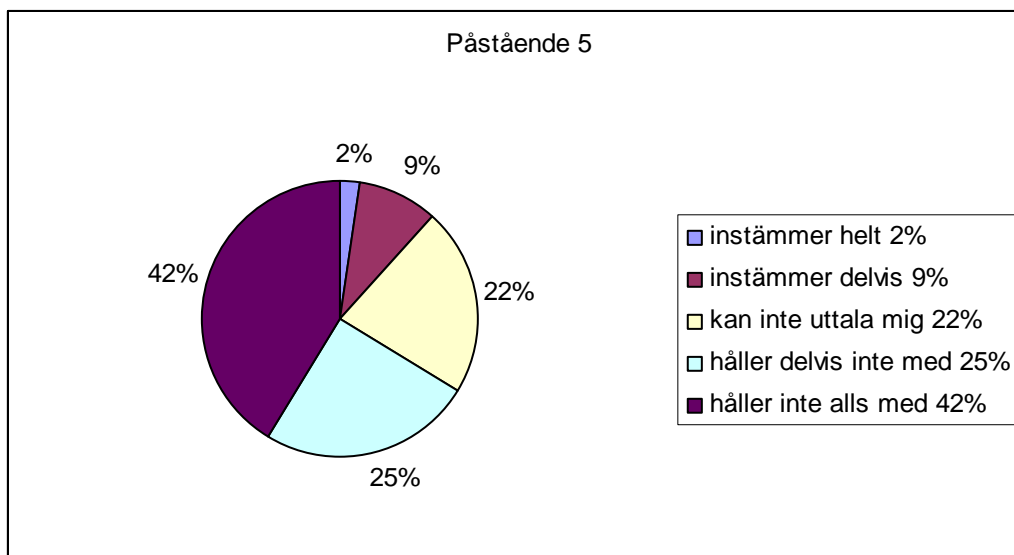

Figur 4

De mest uttömmande kommentarerna till påståendet visar på lärarstudenter som inte stöder påståendet. ”Jag tror inte att särbegåvade barn/elever nödvändigtvis är bättre på att ta större ansvar för sin skolsituation bara för att de är extra begåvade” svarar en lärarstudent. ”Jag tror att det ofta kan vara precis tvärtom” menar en annan.

6.5 Femte påståendet: Särbegåvade barn/elever har redan ett försprång i och med sin utvecklade lärandeförmåga. Därför vore extra undervisningsstöd för dem orättvist gentemot de normalbegåvade barnen/eleverna.

Påstående 5 – ”Särbegåvade barn/elever har redan ett försprång i och med sin utvecklade lärandeförmåga. Därför vore extra undervisningsstöd för dem orättvist gentemot de normalbegåvade barnen/eleverna” – får till stor del nekande svar. 67 % av lärarstudenterna svarar antingen att de delvis eller inte alls håller med. En dryg femtedel, 22 %, menar att de inte kan ta ställning.

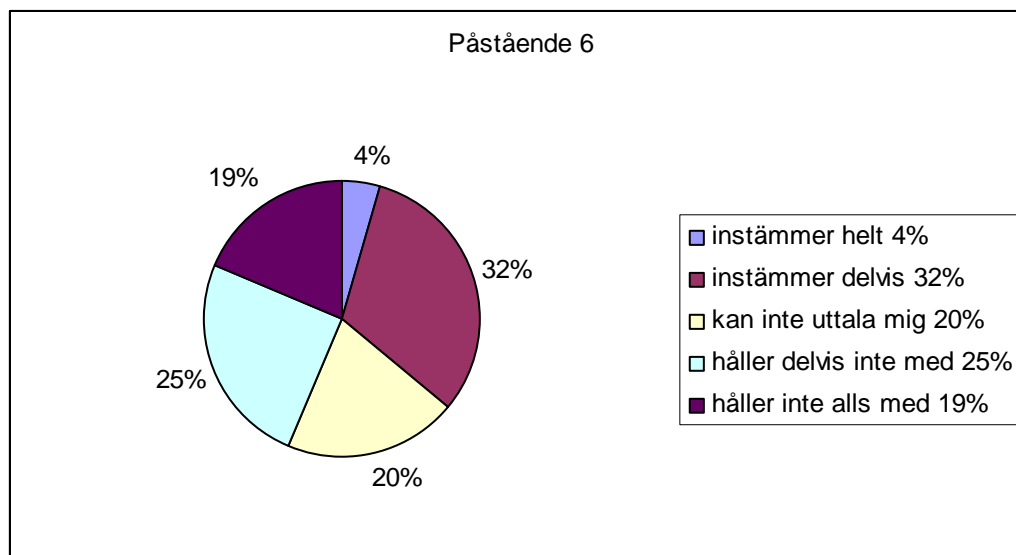
Figur 5

I en av kommentarerna menar en lärarstudent att ”på samma gång så MÅSTE du få hjälp om du har extremt lätt för saker och ting. Du behöver en morot, en utmaning, du behöver motivation. Man måste hela tiden ligga ett steg före eleven för att utveckla åt rätt håll. Får

eleven hålla på med saker som den redan kan, då tröttnar man lätt”. En annan lärarstudent skriver att ”om inte läraren lyckas möta upp dessa barn kan det kanske vara lämpligt med en annan lärare/undervisningsform. Men jag skulle inte kalla det extraundervisning.”

6.6 Sjätte påståendet: Jag känner att jag har den pedagogiska kunskap som krävs för att som lärare tillgodose de särbegåvade barnens/elevernas utveckling i skolan

Svaren på det påstående 6 – ”Jag känner att jag har den pedagogiska kunskap som krävs för att som lärare tillgodose de särbegåvade barnens/elevernas utveckling i skolan” – är mer spridda över svarsalternativen än svaren på någon annan fråga i enkäten. Flest studenter svarar dock nekande. Fler än fyra av tio lärarstudenter, 44 %, menar att de antingen delvis inte eller inte alls håller med i påståendet. Färre än fyra av tio, 36 %, menar att de antingen delvis eller fullt ut håller med. En femtedel, 20 %, menar att de inte kan ta ställning.

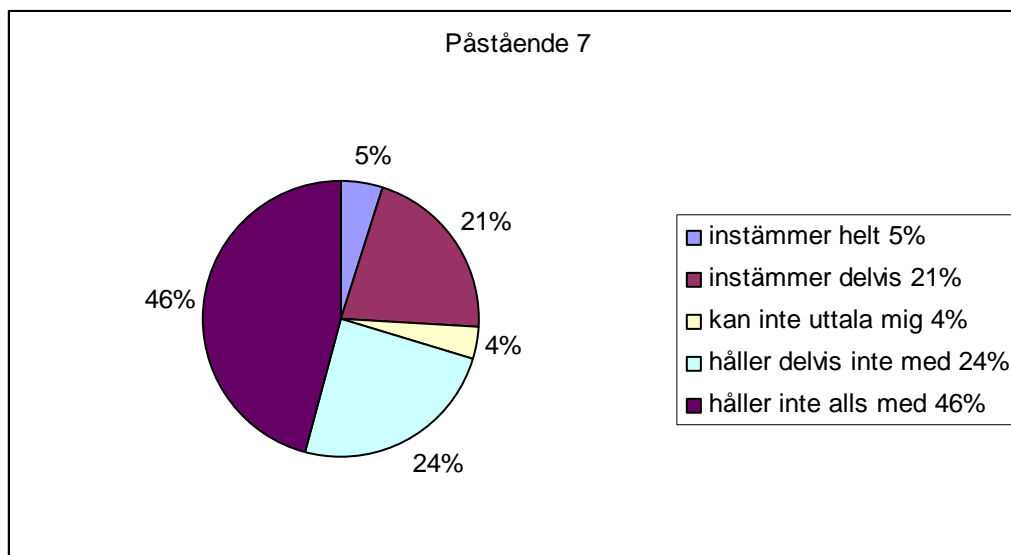
Figur 6

Kommentarerna bekräftar bilden av studenternas osäkerhet. ”Man får pröva sig fram i sin undervisning när man sedan börjar jobba på skolorna. Men man tar ju inte upp sådant här i lärarutbildningen utan detta är något som jag själv har fått ta reda på och läsa mig till”

säger en lärarstudent. ”Frågan är när och hur ska en lärare kunna med detta på en klass med 25 elever? Tror inte att utbildningen kan ändras för att nå detta mål utan att ändringen måste ske i skolan med mindre klasser eller fler lärare i klassrummet”, menar en annan student.

6.7 Sjunde påståendet: Särbegåvade barn/elever är ett ämne som har diskuterats under min tid på lärarutbildningen

Svaren på påstående 7 – ”Särbegåvade barn/elever är ett ämne som har diskuterats under min tid på lärarutbildningen” - visar tydligt att majoriteten av lärarstudenter upplever att frågan om särbegåvade elever inte diskuterats tillräckligt inom ramen för lärarutbildningen. Nästan hälften av de svarande anger att frågan inte tagits upp under deras tid som lärarstudenter. Slår man ihop de båda sista svarsalternativen menar drygt 70 % av lärarstudenterna att frågan sällan eller inte alls diskuterats.

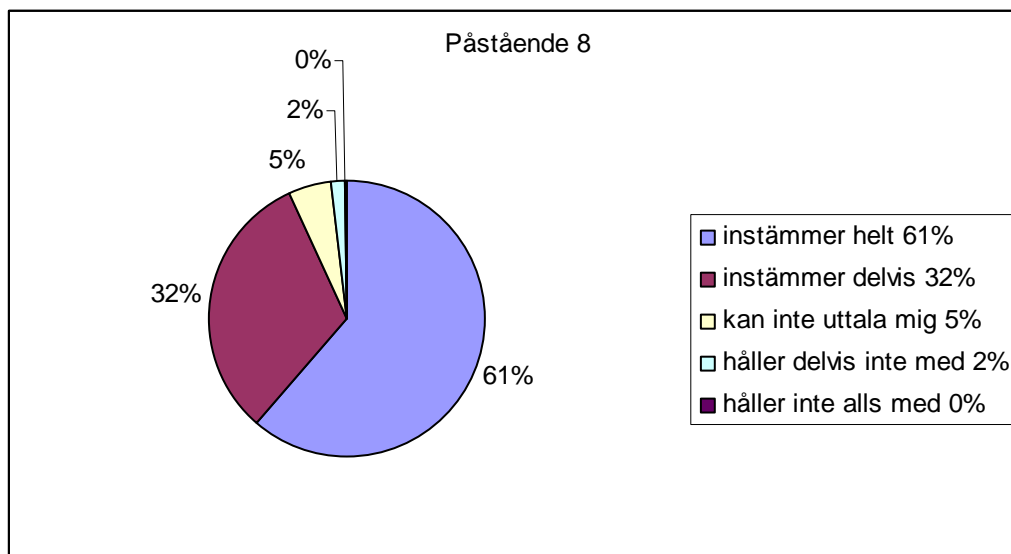
Figur 7

Kommentarerna stöder de numeriska uppgifterna i enkäten. De flesta svaren talar om en brist inom lärarutbildningen. En lärarstudent menar att frågan diskuterats i

studentgrupper, men inte inom ramen för undervisningen på högskolan. ”Vi elever har diskuterat det, men inget som det undervisats om från högskolan”.

6.8 Åttonde påståendet: Särbegåvade barn/elever är ett ämne som borde diskuteras mer inom ramen för lärarutbildningen

Svaren på påstående 8 – ”Särbegåvade barn/elever är ett ämne som borde diskuteras mer inom ramen för lärarutbildningen” - visar tydligt att lärarstudenterna inom ramen för utbildningen efterfrågar mer fokusering av frågan om särbegåvade elever och hur dessa bör bemötas i undervisningssammanhang. En majoritet, 61 %, svarar att de till fullo instämmer i påståendet. Räknar man med dem som delvis instämmer, 32 %, utgör gruppen 93 % av de svarande. Denna fråga var den där koncentrationen av svaren var störst.

Figur 8

Kommentarerna tyder på ett visst allmänmissnöje med lärarutbildningen. Flera lärarstudenter menar att området om särbegåvning endast är ett av många som saknas inom ramen för utbildningen. ”Framför allt hur de kan inkluderas i undervisningen utan

att det sker för mycket på bekostnad av de andra. De ska ju bli så bra som möjligt för alla: 'normala', 'duktiga' och 'problembarnen'" menar en student.

7. Diskussion

Lärarstudenter är över lag positivt inställda till att särbehandla särbegåvade elever inom ramen för undervisningen i skolan. En överväldigande majoritet upplever dels att dessa ofta inte får den stimuli de behöver inom ramen för den ordinarie undervisningen, dels att en lösning på detta är särskilt stöd utanför ramen av den ordinarie undervisningen. En stor majoritet av lärarstudenterna upplever alltså att frågan om de särbegåvade eleverna och extra stöd till dessa är legitim. En majoritet tycker inte heller att särbehandling av de särbegåvade eleverna är orättvis.

Lärarens inställning till särbegåvning är grundläggande vad gäller hur särbegåvade elever bemöts i skolan. Dennes uppfattning spelar stor roll för hur undervisningen och kunskapsbyggandet kommer att se ut. Att bli erkänd av läraren för sin förmåga är en viktig bit för särbegåvade elever (Winner, 1999).

Dock upplever många lärarstudenter osäkerhet när det gäller hur de särbegåvade elevernas kunskapsutveckling sker. Om detta vittnar det stora antalet som anger att de inte kan svara på påståendet tre och fyra. Om denna kunskapslucka kvarstår kommer lärarstudenterna den dagen de arbetar som verksamma lärare att sakna förmåga att möta en betydande grupp av sina elever.

Trots tecknen på lärarstudenternas osäkerhet gällande de särbegåvade elevernas kunskapsutveckling svarar en dryg tredjedel, genom påståendet sex, att de delvis eller fullständigt tycker att de har den pedagogiska kunskap det krävs för att tillgodose de särbegåvade elevernas utveckling i skolan. Detta är inte bara märkligt utan också problematiskt. Det tyder på en brist i förståelsen att olika elever behöver bemötas på olika vis, med olika sorters pedagogik.

Särbegåvade elever har inte bara förmågan till ett fortare och mer effektivt lärande. Vissa av dem lär också delvis på ett annorlunda sätt. För att kunna nå dessa elever och för att kunna trygga deras kunskapsutveckling krävs delvis andra pedagogiska metoder (Winner, 1999). Utan särskild träning i dessa metoder är risken stor att lärare, trots viljan att hjälpa också de särbegåvade eleverna, inte har möjlighet att till fullo göra detta.

Bland dem som tog ställning angående påstående tre och fyra visar resultaten att många lärarstudenter utgår ifrån att särbegåvade elever, i större utsträckning än andra elever, är självgående och kan ta mer ansvar över sin kunskapsutveckling. Både Winner (1999) och Persson (1997) talar om detta antagande inom lärarkåren och menar att det leder till att särbegåvade elever ofta förbises och lämnas åt att på egen hand driva sin kunskapsutveckling. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv bidrar detta till att den enskilde eleven hämmas i sina möjligheter att nå vidare inom ramen för sin individuella utvecklingszon.

Vad gäller lärarutbildningen visar studenternas svar tydligt på brister i fokusering på området om särbegåvade elever. Drygt sju av tio lärarstudenter motsäger sig antingen delvis eller fullständigt att området diskuterats inom ramen för lärarutbildningen. Frånvaron av diskussioner kring särbegåvade elever måste antas ligga till grund för lärarstudenternas osäkerhet vad gäller bemötandet av dem. Andelen lärarstudenter som efterfrågar mer fokusering på området särbegåvning är överväldigande. Mer än nio av tio lärarstudenter anger att de vill ha mer diskussioner kring ämnet inom ramen för lärarutbildningen.

Det är problematiskt att lärarutbildningen försummar området som rör de särbegåvade eleverna. Dels innebär det att en stor grupp av elevbeståndet negligeras och därmed nekas ett erkännande. Detta är knappast förenligt med en skola för alla, där varje elev ska mötas på sin egen nivå och utifrån sina egna förutsättningar försäkras sin utbildning.

Sett ur ett större perspektiv, ett samhällsnyttigt sådant, rör frågan oss alla. Trots att påståendet innebär en förenkling, är det onekligen så att de särbegåvade eleverna innebär en möjlighet för utveckling inom sina områden. Ur ett sociokulturellt perspektiv är dessa människor viktiga för hela mänsklighetens kunskapsutveckling, eftersom det är de som är duktiga på att bemästra kunskap senare kommer att sända den vidare (Säljö, 2000). Den som har en drift och fallenhet att lära kan utveckla expertis på ett givet område. Men för att gå steget längre, för att bli en innovatör inom området, krävs kunskapsutbyte i ett socialt sammanhang, då helst med individer på samma eller en högre kunskapsnivå (Winner, 1999).

Läraren spelar naturligtvis en central roll för de särbegåvade elevernas kunskapsutveckling. Ett problem med Perssons (2007) definition av begreppet särbegåvad är att det förutsätter en aktivitet hos eleven. Det finns uppenbarligen de elever som inte på egen hand är kapabla att använda sin särbegåvning på ett sådant sätt att det blir uppenbart för människor runt omkring, till exempel läraren.

Ur ett sociokulturellt perspektiv är det förödande för vilken elev som helst att lämnas ensam i sin kunskapsutveckling. Det är just samspelet med andra, framförallt läraren, som utvecklar eleven. Saknas detta samspel blir utvecklingen hos den enskilde eftersatt. Eleven når aldrig optimal utveckling i utvecklingzonen. Ingen människa eller elev är så självdriven att de inte behöver stöd och vägledning för att utvecklas. De särbegåvade eleverna behöver inte vara mer självdrivna än sina normalbegåvade jämlingar.

Särbegåvade elever löper vid understimulans en stor risk att bromsas i sin kunskapsutveckling. I värsta fall släpper de också intresset för de ämnen inom vilka de besitter sina förmågor (Winner, 1999). Om samhället mister sina största förmågor kommer detta i slutändan att påverka samhällets och mänsklighetens utveckling. Om den som skulle kunna vara innovatör inte tar sig förbi stadiet som expert, då förlorar vi alla på det. I slutändan kan det inte ses som elitistiskt att bistå de allra bästa med den allra bästa hjälpen.

8. Slutsatser

Lärarstudenter är till stor del positiva vad gäller att särbegåvade elever får sina kunskapsutvecklingsmässiga behov tillfredsställda genom extra undervisning. Dock uppfattar de över lag att de brister i kunskap om särbegåvning som fenomen och hur särbegåvade elever bör bemötas i undervisningen. En del av förklaringen till studenternas osäkerhet ligger naturligtvis i att de ännu inte är yrkesverksamma.

Dock upplever lärarstudenterna att lärarutbildningen brister vad gäller information om särbegåvning och särbegåvade elever. Få lärarstudenter upplever att området tagits upp inom ramen för lärarutbildningen. De personliga kommentarerna visade däremot att området flitigt diskuteras lärarstudenter emellan, ett tydligt tecken på att behovet av en djupare diskussion finns.

Ingen utbildning kan till fullo täcka alla de kunskapsområden yrkesutövaren sedan behöver. Här är lärarutbildningen inget undantag. Dock borde kunskap om särbegåvning som fenomen och hanteringen av särbegåvade elever vara högre prioriterat både inom lärarutbildningen och inom skolan. Det är oacceptabelt att en så stor del elever som det faktiskt rör sig om delvis negligeras inom skolan.

9. Sammanfattning

Uppsatsen ämnade att undersöka hur lärarstudenter upplever särbegåvade elevers situation i skolan, samt hur lärarstudenter menar att dessa elever ska hanteras i skolan, med fokus på behov av extra stöd utöver den ordinarie undervisningen. Frågorna grundades i forskning som visar att särbegåvade barn och elever ofta kräver en delvis annorlunda pedagogik och särskild uppmärksamhet i skolan för att inte tappa sina förmågor eller sin lust att lära.

En kvantitativ undersökning gjordes i vilken nästan 400 lärarstudenter bedömde åtta påståenden om särbegåvade elevers situation i skolan. Resultaten visar att lärarstudenterna till stor del är positivt inställda till särskilt stöd för särbegåvade elever. Dock upplever de delvis att de saknar den kunskap det krävs för att tillgodose de särbegåvade elevernas i deras kunskapsutveckling i skolan. Detta beror naturligtvis på att studenterna saknar erfarenhet från fältet.

Slutligen visar undersökningen att en överväldigande majoritet av lärarstudenterna upplever att lärarutbildningen brister vad gäller fokusering på området om särbegåvning och efterfrågar en sådan.

10. Referenser

Axelsson, Thom (2007). *Rätt elev i rätt klass: skola, begåvning och styrning 1910-1950*. Linköping: Linköpings universitet.

EU-kommissionen (elektronisk) (2006). *Specific Educational Measures to Promote all Forms of Giftedness at School in Europe*. (hämtat 080420 från http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/0_integral/082EN.pdf)

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, 1948. (hämtat 080420 från http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?module_instance=7)

Helgesson Svenske, Kristin (2008). Utmaning sökes. *Aktiva*. 2/2008. 52-53.

Larsson, Hans Albin (2002). *Skola eller kommunal ungdomsomsorg*. Stockholm: SNS Förlag.

Lindquist, Bosse (1997). *Förädlade svenskar*. Stockholm: Alfabet.

Lindquist, Gunilla (red.) (1999). *Vygotskij och skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, Roland S (1997). *Annorlunda land*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Persson, Roland (elektronisk) (2007). *Om särbegåvning*. Högskolan för lärande och kommunikation: Högskolan i Jönköping. URL: <http://www.hlk.hj.se/doc/3551>

Skolverket (2006a). *Läroplanen för de frivilliga skolformerna – Lpf 94*. Stockholm: Liber Distribution.

Skolverket (2006b). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94*. Stockholm: Liber Distribution.

Säljö, Roger. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

SurveyMonkey: because knowledge is everything: www.surveymonkey.com

Winner, Ellen (1999). *Begåvade barn*. Jönköping: Brainbooks AB.

11. Bilagor

11.1 Bilaga 1. Följebrevet

Mitt namn är Åsa Persson och jag skriver just nu mitt examensarbete. Detta grundar sig i en enkätundersökning som vänder sig till lärarstudenter på högskolan.

Jag skriver till Dig eftersom jag hoppas att Du vill medverka i undersökningen. Enkäten tar ett par minuter att fylla i. Du finner den via nedanstående länk.

Om Du har några frågor eller övriga kommentarer når Du mig på asa.persson0004@stud.hkr.se.

Tack för Din medverkan!

Åsa

11.2 Bilaga 2. Enkätfrågorna

1. Särbegåvade barn/elever får ofta inte tillräckligt med stimulans och utmaning inom ramen för den ordinarie undervisningen.
2. Särbegåvade barn/elever kan ha behov av extra undervisningsstöd i skolan, det vill säga stöd utanför ramen för den ordinarie undervisningen
3. Särbegåvade barn/elever är ofta mer motiverade och självgående vad gäller skolarbetet än andra barn/elever.
4. Särbegåvade barn/elever kan ofta ta större ansvar för sin kunskapsutveckling än normalbegåvade barn/elever

5. Särbegåvade barn/elever har redan ett försprång i och med sin utvecklade lärandeförmåga. Därför vore extra undervisningsstöd för dem orättvist gentemot de normalbegåvade barnen/eleverna.

6. Jag känner att jag har den pedagogiska kunskap som krävs för att som lärare tillgodose de särbegåvade barnens/elevernas utveckling i skolan.

7. Särbegåvade barn/elever är ett område som har diskuterats under min tid på lärarutbildningen

8. Särbegåvade barn/elever är ett område som borde diskuteras mer inom ramen för lärarutbildningen.

11.3 Bilaga 3. Enkäten med svar

Denna enkät ligger till grund för ett examensarbete inom ramen för lärarutbildningen vid Högskolan Kristianstad vårterminen 2008. Enkäten riktar sig till Dig som läser till lärare. Varje medverkande innebär ökad validitet för undersökningen och Du bidrar därför till att utveckla forskningen inom det pedagogiska fältet.

Enkäten kommer att be Dig att reflektera över särbegåvade elever och deras situation i skolan. Termen "särbegåvad" definieras på följande sätt:

"Den är särbegåvad som förvånar dig vid upprepade tillfälle med sin osedvanliga förmåga på ett eller flera områden, både i skolan och i vardagslivet."

Definitionen är Roland Perssons, docent i psykologi vid Högskolan i Jönköping.

Tack för att just Du tar dig tid!

Om dig

Vilken inriktning läser du på lärarutbildningen?

	Svaren i procent	Svaren i antal
Gymnasieskolan	29,9 %	118
Grundskolans äldre år	9,9 %	39
Grundskolans yngre år	17,2 %	68
Förskolelärare	11,1 %	44
Språk och skapande	12,2 %	48
Lek, utveckling, lärande	12,7 %	50
Annat	7,1 %	28
	Totala svar	395
	Hoppat över frågan	2

Vilken termin läser du just nu?

	Svaren i procent	Svaren i antal
1	2,8 %	11
2	28,1 %	111
3	0,8 %	3
4	24,3 %	96
5	2,8 %	11
6	19,7 %	78
7	3,5 %	14
8	10,4 %	41
9	0,5 %	2
10	6,6 %	26
11	0,5 %	2
	Totala svar	395
	Hoppat över frågan	2

Enkäten

Läs följande påståenden. Till vilken grad instämmer du? Markera graden av samtycke.

Kompletera gärna dina svar med personliga kommentarer.

1. Särbegåvade barn/elever får ofta inte tillräckligt med stimulans och utmaning inom ramen för den ordinarie undervisningen.

	Svaren i procent	Svaren i antal
Instämmer helt	25,2 %	84
Instämmer delvis	49,5 %	165
Kan inte uttala mig	20,1 %	67
Håller delvis inte med	5,1 %	17
Håller inte alls med	0,0 %	0
	Totala svar	333
	Hoppat över frågan	64
	Kommentarer	67

2. Särbegåvade barn/elever kan ha behov av extra undervisningsstöd i skolan, det vill säga stöd utanför ramen för den ordinarie undervisningen.

	Svaren i procent	Svaren i antal
Instämmer helt	44,7 %	149
Instämmer delvis	37,8 %	126
Kan inte uttala mig	12,3 %	41
Håller delvis inte med	3,6 %	12
Håller inte alls med	1,5 %	5
	Totala svar	333
	Hoppat över frågan	64
	Kommentarer	42

3. Särbegåvade barn/elever är ofta mer motiverade och självgående vad gäller skolarbetet än andra barn/elever.

	Svaren i procent	Svaren i antal
Instämmer helt	5,1 %	17
Instämmer delvis	32,6 %	108
Kan inte uttala mig	35,6 %	118
Håller delvis inte med	21,1 %	70
Håller inte alls med	5,4 %	18

Totala svar	331
Hoppat över frågan	66
Kommentarer	70

4. Särbegåvade barn/elever kan ofta ta större ansvar för sin kunskapsutveckling än normalbegåvade barn/elever.

	Svaren i procent	Svaren i antal
Instämmer helt	4,2 %	14
Instämmer delvis	29,1 %	96
Kan inte uttala mig	42,7 %	141
Håller delvis inte med	15,8 %	52
Håller inte alls med	8,2 %	27
Totala svar		330
Hoppat över frågan		67
Kommentarer		40

5. Särbegåvade barn/elever har redan ett försprång i och med sin utvecklade lärandeförmåga. Därför vore extra undervisningsstöd för dem orättvist gentemot de normalbegåvade barnen/eleverna.

	Svaren i procent	Svaren i antal
Instämmer helt	2,1 %	7
Instämmer delvis	9,5 %	31
Kan inte uttala mig	22,0 %	72
Håller delvis inte med	25,0 %	82
Håller inte alls med	41,5 %	136
Totala svar		328
Hoppat över frågan		69
Kommentarer		70

6. Jag känner att jag har den pedagogiska kunskap som krävs för att som lärare tillgodose de särbegåvade barnens/elevernas utveckling i skolan.

	Svaren i procent	Svaren i antal
Instämmer helt	4,4 %	14
Instämmer delvis	31,7 %	100
Kan inte uttala mig	20,3 %	64
Håller delvis inte med	24,8 %	78
Håller inte alls med	18,7 %	59
	Totala svar	315
	Hoppat över frågan	82
	Kommentarer	66

7. Särbegåvade barn/elever är ett område som har diskuterats under min tid på lärarutbildningen.

	Svaren i procent	Svaren i antal
Instämmer helt	5,1 %	16
Instämmer delvis	20,6 %	65
Kan inte uttala mig	4,1 %	13
Håller delvis inte med	24,4 %	77
Håller inte alls med	45,7 %	144
	Totala svar	315
	Hoppat över frågan	82
	Kommentarer	64

8. Särbegåvade barn/elever är ett område som borde diskuteras mer inom ramen för lärarutbildningen.

	Svaren i procent	Svaren i antal
Instämmer helt	61,5 %	193
Instämmer delvis	31,5 %	99
Kan inte uttala mig	5,1 %	16
Håller delvis inte med	1,6 %	5
Håller inte alls med	0,3 %	1
	Totala svar	314
	Hoppat över frågan	83
	Kommentarer	47

11.4 Bilaga 4. Lärarstudenternas kommentarer

De kommentarer som lämnades av lärarstudenterna till varje fråga på enkäten återges här i sin helhet.

1. Särbegåvade barn/elever får ofta inte tillräckligt med stimulans och utmaning inom ramen för den ordinarie undervisningen.

- A** Kan bero på vilken skola och vilken duglighet som lärare på skolan besitter.
- B** Ofta hamnar lärarens fokus på de elever med svårigheter.
- C** Jag har aldrig sett att ett särbegåvat barn har fått andra uppgifter utöver de vanliga. Jag tror att många lärare känner att de inte har någon tid att lägga på särbegåvade barn. Den lilla tid de har tror jag snarare de prioriterar till de barn som är lite efter de andra barnen.
- D** Det tycker jag hänger lite på läraren och hur mycket tid som kan ges till varje barn, utan att det påverkar resten av eleverna för mycket. För även om du ska behandla varje barn individuellt så måste man se till gruppen och vad som är bäst för den.
- E** Tycker absolut att det krävs ett bättre engagemang från lärarna till sådana här elever. Säreget beteende och begåvade barn behöver stimulans för att inte tröttna på skolan.
- F** Anledningen är bland annat att resurser inte finns.
- G** För mycket av skolans undervisning inriktar sig på att fånga upp de elever som inte når upp till kraven för godkänt. Jag påstår mer att elever som är duktigare i skolan inte får tillräckligt med stimulans.
- H** Utifrån mina erfarenheter så är det förstas de svagare elever som tar mer uppmärksamhet av läraren. Men även särbegåvade barn. Egen erfarenhet av att mitt eget barn ej stimulerades till ökad nivå, trots påtryckning. Fick extra stimulans när övriga hade lek timme. klass 0-2
- I** Tror att det beror på vilken typ av begåvning, och vilken lärare man har. Men jag har hört om en grabb som har alldeles för enkel mattebok. Tycker det är tråkigt, (ingen utmaning). Sitter med sin mammas svårare mattetal i helgerna och har jätteroligt.

2. *Särbegåvade barn/elever kan ha behov av extra undervisningsstöd i skolan, det vill säga stöd utanför ramen för den ordinarie undervisningen.*

- A** Det borde finnas utrymme för att deras kompetenser utvecklas och att eleverna stimuleras.
- B** Om man ska utgå från definitionen på första sidan är det inte undervisningsSTÖD de behöver, utan undervisningsSTIMULI! Motiverande, stimulerande och utmanande uppgifter där de får visa vad de kan.
- C** Det tycker jag får de inte tillräcklig stimulans i ordinarie skolundervisningen så tycker jag att de bör få extra undervisningsstöd. Precis som en som har det svårt så borde det finnas till dem som har det lätt men inte får tillräcklig stimulans i skolan för att utveckla sin kunskap på en högre nivå än alla de andra.
- D** Tycker absolut att man ska lägga in extra för ett sådant här barn, varje barn måste utvecklas individuellt. Men samtidigt så ska det inte gå till en överdrift där barnet hamnar utanför klassen. Den sociala biten är minst lika viktig.
- E** Absolut kan det vara svårt att stimulera dessa barn och utmana dem på deras nivå. Jag är dock inte helt säker på att extraundervisning är den rätta lösningen. Bättre utbildade och förstående lärare är snarare en bättre lösning.
- F** Detta för att kunna lägga mer fokus och arbete på övriga elever...
- G** Varje lärares uppgift är att se till att ALLA elever utvecklas utifrån sina förutsättningar... Med detta följer att även särbegåvade elever ska få stöd under den ordinarie undervisningen.
- H** Tycker saker är för lätt vilket ger att de slappnar av
- I** Det kan nog bli underligt om särbegåvade elever uppmärksammas alltför mycket. De bör få finnas med i ordinarie undervisning och sporra de andras utveckling. De kan gärna få extra, svårare material då de är färdiga...men det blir underligt om man skulle placera dessa elever för sig, som en elit...

3. *Särbegåvade barn/elever är ofta mer motiverade och självgående vad gäller*

skolarbetet än andra barn/elever.

- A** Men kan också vara så att de tappar motivation p.g.a. för låg stimulans.
- B** Kan mycket väl vara så! Det kan också vara så att de "glider" genom de första åren för att de har lätt för det, men att i de senare åren få problem och att de då tappar lusten istället
- C** Om de inte blir stimulerade kan de lätt bli uttråkade
- D** Inte om de inte har motiverande, stimulerande och utmanande uppgifter att arbeta med.
- E** Ja, det kan de nog vara, men om de inte får tillräcklig stimulans i skolan så från lärarna även om de är självgående så kan de tappa lusten och då är det inte självgående längre.
- F** Det kan vara på båda hållen.
- G** Det finns de som är särbegåvade elever som tycker skolan är skittråkig. Detta kan i många fall bero på att det inte blivit stimulerade. Men de har ofta lätt att ta in informationen.
- H** Vet jag inget om, men det skiljer sig nog mellan eleverna.
- I** Att dessa elever är självgående vad gäller skolarbetet så håller jag med. Samtidigt ex. Har man lätt att läsa och förstå olika uppgifter blir saker lättare att genomföra. Andra får kämpa med att förstå instruktioner - kommer inte igång

4. Särbegåvade barn/elever kan ofta ta större ansvar för sin kunskapsutveckling än normalbegåvade barn/elever.

- A** Men, som sagt, så kan deras motivation att ta större ansvar vara väldigt individuellt och bero på bla stimulans. Jag tror inte att särbegåvade barn/elever nödvändigtvis är bättre på att ta större ansvar för sin skolsituation bara för att de är extra begåvade.
- B** Det skulle kunna vara så, men jag tror att det ofta kan vara precis tvärtom!
- C** De behöver lika mycket stöd i sin kunskapsutveckling som "normalbegåvade" barn. De ska ju fortsätta utvecklas även om de är längre fram än sina kamrater.

- D** Ja, kanske det.
- E** Allt handlar om motivation. Om du har lärare som tror på dig och ger dig möjligheten att klara sig själv så finns chansen där för alla. Jag tror att man på många plan fastnar vid kunskapsnivån i skolan. Det handlar minst lika mycket om motivation och att hitta glädjen.
- F** Inte heller detta vet jag något om.
- G** Det tror jag inte - behöver stöttning och vägledning och struktur som andra
- H** Mycket individuellt tror jag.
- I** Det beror på vilket stöd de får. Jag tror främst att de som är duktigare än sina kamrater, som kan mer, "underbarn" etc. tar mer ansvar.
- J** Om man vägleder och "förser med uppgifter"

5. Särbegåvade barn/elever har redan ett försprång i och med sin utvecklade lärandeförmåga. Därför vore extra undervisningsstöd för dem orättvist gentemot de normalbegåvade barnen/eleverna.

- A** Alla bör stimuleras på deras egen nivå, oberoende om denna är hög eller låg.
- B** Man skall inte stoppa upp utvecklingen för någon elev! Ge dem uppgifter som känns utmanande!
- C** Alla elever bör ha rätt till att bli stimulerade i skolan.
- D** Alla elever har lika stor rätt till stöd och stimulans, oavsett om de är "snabba" eller inte.
- E** Nej det tycker jag inte för även om du är väldigt bra i skolan så kan man bli understimulerad och då kan man tappa den lusten för kunskap. Så jag tycker att det borde finnas extra för dem som är särbegåvade precis som det finns för dem som har det svårt. För som jag antar en som är särbegåvad och inte blir stimulerad kan nog känna sig på samma sätt som för en som har svårt för att lära i en vanlig skolsituation.
- F** Visst kan det tyckas och det är typiskt Sverige att tänka så också. Alla ska med och så vidare. Men till sken hör att alla måste få den hjälp och motivation som man själv

personligen behöver. Har du väldigt svårt för något så får du extra hjälp. Men på samma gång så MÅSTE du få hjälp om du har extremt lätt för saker och ting. Du behöver en morot, en utmaning, du behöver motivation. Man måste hela tiden ligga ett steg före eleven för att utveckla åt rätt håll. Får eleven hålla på med saker som den redan kan, då tröttnar man lätt och skoltröttheten visar sig.

- G** Om inte läraren lyckas möta upp dessa barn kan det kanske vara lämpligt med en annan lärare/undervisningsform. Men jag skulle inte kalla det extraundervisning.
- H** Det skiljer sig nog från fall till fall.
- I** Varför, måste ta vara på resurser hos elever. De kan också hjälpa andra
- J** Det är som att säga att det är orättvist att normalbegåvade elever får "normal" undervisning när det finns "underbegåvade" elever som behöver längre tid på sej att förstå. Visionen är väl "en skola för alla"?

6. Jag känner att jag har den pedagogiska kunskap som krävs för att som lärare tillgodose de särbegåvade barnens/elevernas utveckling i skolan.

- A** Detta diskuteras och lärs inte ut särskilt mycket under lärarutbildningen.
- B** Inte än, men jag hoppas kunna få den med tiden! det är inget man lär sig på några terminer på högskolan, det tar tid och kräver yrkesrutin
- C** Det beror helt på inom vilket område de är särbegåvade. Kanske är det vid vissa tillfällen lämpligare att ta hjälp av en kollega som har större kunskap inom området i fråga.
- D** Delvis tycker jag att jag har det, men det finns mer som man borde läsa sig till. Men att man får pröva sig fram i sin undervisning när man sedan börjar jobba på skolorna. Men man tar ju inte upp sådant här i lärarutbildningen utan detta är något som jag själv har fått ta reda på och läsa mig till.
- E** Ingen lärare är helt redo, man blir aldrig färdig. Men jag tror mig inneha färdigheterna för att puscha på och utmana elever som behöver det.
- F** Man kan alltid bli bättre. Det handlar mycket om att använda sitt sunda förnuft.
- G** Mycket av den pedagogiska undervisningen går som du själv vet ut på att kunna se

alla elever och tillgodose deras behov. Men frågan är när och hur ska en lärare kunna med detta på en klass med 25 elever? Tror inte att utbildningen kan ändras för att nå detta mål utan att ändringen måste ske i skolan med mindre klasser eller fler lärare i klassrummet...

- H** Eftersom jag nyss börjat min utbildning så känner jag inte att jag har kunskap så det räcker.
- I** Har goda kunskaper i mina ämnen, men särfall existerar. det finns alltid specialister (nördar) inom alla omr. Kan utbyta inf.
- J** jag skulle nog av mig självt vilja och försöka så gott jag kunde, men om jag kan förankra det pedagogiskt eller inte är en annan sak.

7. Särbegåvade barn/elever är ett område som har diskuterats under min tid på lärarutbildningen.

- A** Det har diskuterats, men inte tillräckligt.
- B** Kan inte ha varit så mycket i alla fall, jag kan inte dra mig till minnes att vi haft det uppe
- C** Vi elever har diskuterat det, men inget som det undervisats om från högskolan.
- D** Har hört termen förut i förbifarten, men aldrig något mer.
- E** Det är inget som de har tagit upp.
- F** Det stämmer att man har gått från att prata om de svaga barnen till de starka. Att se positiva saker hos alla, både hos de lite sämre och de lite bättre.
- G** Tycker mest att man lägger vikten på dem som har svårt för att lära sig
- H** Inte särskilt mycket
- I** Nej det har vi inte pratat om alls än så länge.
- J** Vi har inte fått någon som helst utbildning om det. Vi har diskuterat inlärningssvårigheter i knappt 20 minuter, så du kan ju tänka dej hur mycket tid som läggs åt det andra hållet då...

8. *Särbegåvade barn/elever är ett område som borde diskuteras mer inom ramen för lärarutbildningen.*

- A** Det borde absolut diskuteras mer, men det skall inte ligga som grund för någonting. Men diskussion är alltid bra!
- B** Absolut, något måste göras åt situationen, de kan inte bara sitta av tiden i klassrummet.
- C** De är givetvis lika viktiga som "normalbegåvade" barn. Men jag anser att en diskussion om deras särbegåvning bör vara ett komplement till grundutbildningen. Tyvärr finns det ännu "viktigare" saker som bör finnas med i grundutbildningen först. Till exempel mobbning och konflikthantering, svenska som andraspråk m.m.
- D** Ja, det tycker jag. För det är ju så att man kommer ju ut till skolorna sedan och då finns de där.
- E** Visst borde man det. Men det finns andra saker som borde diskuteras mycket mer
- F** Mycket av lärarutbildningen, då menat AU, är för de lärare/pedagoger som inriktar sig mot de yngre barnen/eleverna. Jag har direkt ingen nytta av att veta varför Kalle 5 år inte får följa med på en utflykt som ex. Utbildningen är i behov av en extrem uppdatering, med en sådan kan man sen diskutera bland annat dessa elever/barn mer...
- G** Definitivt, särbegåvade barn är ju något de flesta stöter på under tiden de jobbar som lärare.
- H** Absolut och definitivt. Det borde i alla fall diskuteras någon enda gång kan man tycka. Ta 20 minuter till det också, så har man åtminstone lika "god" kunskap" åt båda hållen?
- I** Framför allt hur de kan inkluderas i undervisningen utan att det sker för mycket på bekostnad av de andra. De ska ju bli så bra som möjligt för alla: "normala" "duktiga" och "problembarnen".
- J** Det kan vara lika svårt att arbeta med särbegåvade barn som med barn som har problem.